

**TULEVAISUUSVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 3/2002 vp**

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2003

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunnan apulaispääsihteeri on kirjeellään 20 syyskuuta 2002 eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 3 momentista ilmenevässä tarkoituksessa saattanut valiokunnan tietoon, että eduskunta on 20 päivänä syyskuuta 2002 lähettänyt hallituksen esityksen valtion talousarvioksi vuodelle 2003 (HE 132/2002 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- valtiosihteeri Rauno Saari, valtioneuvoston kanslia
- ylijohtaja Martti Hetemäki, valtiovarainministeriö.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota erityisesti niihin talousarvioesityksen kohtiin, joilla on merkitystä Suomen menestystekijöiden kunnolle ja yhteiskunnan pitkän aikavälin kehitykselle. Tässä tarkoituksessa lausunto keskittyy tietoyhteiskuntakehityksen sekä tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan näkymiin, osaamiskustusten vahvistamiseen, uusiutuvien energiamuotojen julkiseen rahoitukseen sekä työpolitiikkaan.

Valiokunnan mielestä budjettiesitykseen liitettävä arvio pitkän aikavälin kehityksestä selkiyttäisi tuntuvasti sen eduskuntakäsittelyä ja sitä koskevaa julkista keskustelua.

Talousarvioesityksen rakenne

Tulevaisuusvaliokunta totesi jo lausunnossaan hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2002 (TuVL 3/2001 vp), että se "ei sisällä vielääkään systemaattista katsausta tai selvitystä pitemmän aikavälin kehityslinjoista". Tämä lausunto on edelleen ajankohtainen. Katsaus olisi tarpeen arvioitaessa kansainvälisen toimintaympäristön muutosten vaikutuksia ja julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä. Erityisen merkityksellinen se on sen arvioimiseksi, kuinka yhteiskuntapolitiikan keskeiset tavoitteet ja Suomen kilpailukyky ovat kehittyneet selkeiden tunnuslukujen valossa. Tärkeää olisi myös selvittää, kuinka hallitus on varautunut merkittäviin epävarmuustekijöihin ja riskeihin.

Se, että EU:n jäsenmaiden kasvu- ja vakausohjelmat julkistetaan nyt vasta marras-joulukuun vaihteessa elokuun asemesta, korostaa pitkän aikavälin kehitysarvion liittämistä talousarvioon.

Valiokunta katsoo, että hallituksen tulisi jatkossa laatia talousarvioesitykseen arvio pitkän aikavälin kehityksestä erityisesti julkisen talouden kestävyysnäkökulmasta.

Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että keskushallintouudistukseen liittyvä ohjelmajohtaminen otetaan käyttöön valtioneuvostossa jo ensi vuonna. Se voi onnistuneesti toteutettuna vahvistaa hallituksen strategiatyöskentelyä, jonka pulmiin valiokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota. On tärkeää, että valtioneuvostossa vauraudutaan tähän ja että politiikka-, suunnittelu-, arviointi- ja budjettiprosessit kytketään asianmukaisesti ja tehokkaasti yhteen.

Monien maiden (mm. Ranska, Kanada ja Australia) talousarviokäsittelyssä on siirrytty käytäntöön, jossa valtion talousarvion sukupuolivaikutukset arvioidaan. Se voi tapahtua hallituksen, tutkijayhteisön tai parlamentin aloitteesta. Suomi on tehnyt puheenjohtajakaudellaan Pohjoismaiden ministerineuvostolle asiasta aloitteen.

Valiokunta katsoo, että talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnin käynnistäminen olisi perusteltua kirjata seuraavan hallituksen ohjelmaan ja käynnistää samalla arviointia koskeva asiantuntijatyö.

Tietoyhteiskuntakehitys

Valiokunta on seurannut kiinteästi Suomen tietoyhteiskuntakehitystä osana globaalia toimintakenttää. Valiokunta edusti eduskuntaa heinäkuussa 2002 Soulissa pidetyssä konferenssissa, jossa perustettiin parlamentaarikkojen kansainvälinen informaatioteknologian liitto (IPAIT).

Suomi eteni tietoyhteiskuntakehityksessä lähelle kansainvälistä kärkeä aina vuosituhaten vaihteeseen saakka. Tämän jälkeenkin sijoituksemme on pysynyt hyvänä, mikäli mitataan tieto- ja viestintätekniikan tuotantoa, alan tutkimus- ja kehitystyötä tai alalla työskentelevien

yleistä koulutustasoa. Viime vuosina on kuitenkin julkaistu jatkuvasti kansainvälisiä vertailuja, joiden mukaan Suomi on pudonnut sijoille 10–20, kun tietoyhteiskunnan kehitystasoa mitataan kansakunnan kykyä käyttää ja hyödyntää tieto- ja viestintätekniologiaa. Näiden raporttien valossa voidaan asettaa kyseenalaiseksi talousarvioesityksen arvio, jonka mukaan "Suomi säilyttää asemansa tietoyhteiskuntakehityksen eturivissä maailmassa".

Valiokunta yhtyy Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan arvioon, jonka mukaan yhteinä keskeisenä haasteena on tietoyhteiskunnan palvelujen ja mahdollisuuksien tuominen kaikkien ulottuville. Tällä haasteella on sekä sosiaalinen että alueellinen ulottuvuutensa. Suomessa kotitalouksien Internet-yhteyksien hankinta on selvästi enemmän riippuvainen tulotasosta ja tietoyhteiskuntapalvelujen käyttö aluekehityksessä on hapuilevampaa kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa.

Valiokunta katsoo, että talousarvioesitys ei sisällä sellaisia toimia, joilla edellä kuvattua kehityssuuntaa voitaisiin korjata. Valiokunnan mielestä hallituksen tulisi käynnistää pikaisesti selvitystyö, jonka perusteella valtio ja kunnat voivat yhteistyössä parantaa tieto- ja viestintätekniikan nykyistä laajempaa ja laadukkaampaa hyödyntämistä mm. palvelutoiminnassa sekä luoda edellytyksiä kansalaisten nykyistä laajemmalle osallisuudelle tietoyhteiskunnassa.

Tutkimus ja tuotekehitys

Suomen myönteinen tietoyhteiskuntakehitys kuin myös talouskehitys 1990-luvun loppupuolella on tärkeältä osaltaan perustunut valtion ja yksityisten tutkimus- ja tuotekehitysinvestointien kasvuun. Suomen vientivetoisen kasvustrategian osana huipputekniikan tuotteiden viennin osuus koko viennistä nelinkertaistui 1990-luvun kuluessa. Tulevaisuusvaliokunta on useaan otteeseen todennut, kuinka Suomessa tarvitaan suhteellisesti suurta panostusta tutkimukseen, kun Suomi on valinnut innovaatiovetoisen kasvun strategian. Valiokunta on keskusteluasiakirjassaan Työn tulevaisuus Suomessa — tulevai-

suuspolitiikan suuntaviivoja (TUO 1/2001 vp) esittänyt T&K-investointien nostamista vuoteen 2010 mennessä vähintään 4 prosenttiin bruttokansantuotteesta ja valtion osuuden siitä 40 prosenttiin.

Julkisen sektorin osuus koko T&K-panostuksesta on viime vuosien aikana vähentynyt nopeasti. Kun Tiede- ja teknologianeuvoston päätöksen mukaan julkisen tutkimusrahoituksen osuuden tulisi olla vuoden 1999 tasolla eli noin 1,04 prosenttia bruttokansantuotteesta, se tulee olemaan ensi vuonna jo selvästi alle 0,9 prosentin. Talousarvion yleisperusteluissa (Y 59) hallitus toteaa, että "tärkeänä tekijänä tässä (tutkimuksen ja elinkeinoelämän yhteistyössä) on ollut julkisen ja yksityisen tutkimusrahoituksen samanaikainen kasvu ja niiden toisiaan vahvistava vaikutus". Nyt tämä positiivinen vuorovaikutus ei enää hallituksen toteamassa muodossa toimi.

Valiokunta katsoo, että hallituksen linjaamat kolme välivuotta (vuodet 2001—2003) tutkimus- ja kehitystyön rahoituksen lisäämisessä voivat olla vahingollisia Suomen kilpailukyvyyn ja innovaatiojärjestelmän tulevaisuuden kannalta. Valiokunnan mielestä tutkimus- ja kehitystoiminnan julkisessa rahoituksessa tulisi päästä välittömästi tasaisen kestävänsä kasvun uralle.

Hallitus toteaa talousarvioesityksen yleisperusteluissa (Y 58), että tutkimus- ja kehittämis-toiminnan haasteena on mm. korkean teknologian pohjan keskittyneisyys. Valiokunta kiinnittää huomiota julkisen teknologiarahoituksen — erityisesti Tekesin rahoituksen — varsin suureen keskittymiseen niille alueille, joilla sijaitsevat 1990-luvulta lähtien nopeasti kehittyneet kasvukeskukset sekä tieto- ja viestintäteknologiaa kehittävät ja tuottavat yritykset. Tämä keskittyminen perustuu kilpaillun rahoituksen malliin, millä on pyritty resurssien tulokselliseen käyttöön.

Valiokunta katsoo, että julkisen osaamisrahoituksen kokonaisuudessa tulisi kehittää toimintatapoja, joilla pystytään rahoittamaan uutta luovia, alueellisia innovaatiojärjestelmiä vahvistavia ja aluekehitystä tukevia hankkeita alueellisesti nykyistä tasapainoisemmin. Tämä

tulee olemaan kokonaistaloudellisesti erittäin merkittävä haaste lähivuosien aikana.

Osaamiskeskukset

Suomessa on toiminnassa neljätoista osaamiskeskusta. Ne ovat osoittautuneet varsin merkittäviksi aluekehityksen instrumenteiksi. Niillä on olennainen merkitys alueellisten innovaatiojärjestelmien rakentamisessa ja vahvistamisessa sekä niiden vaikuttavuuden lisäämisessä.

Hallitus on tehostanut aluekeskusohjelman toimivuutta keskittämällä ohjelman perusrahoituksen tästä vuodesta lähtien sisäasiainministeriön entisen hajanaisen mallin asemesta. Talousarvioesityksessä ohjelman perusrahoitusta nostetaan nykyisestä 5,1 miljoonasta eurosta 8,2 miljoonaan euroon vuonna 2003. Tätä on pidettävä merkittävänä ja tärkeänä lisäyksenä, jolla voidaan perustaa muutama uusi osaamiskeskus ja monipuolistaa jo toimivien keskusten hankesalkkuja.

Jotta osaamiskeskusten kehitys voidaan jatkossakin turvata, tulisi hallituksen kiinnittää erityistä huomiota siihen, kuinka niiden välttämättömän kansainvälistyminen, osaavan henkilöstön rekrytointi sekä yritystoiminnan alkuvaiheen pääomarahoitus voidaan turvata.

Uusiutuvien energiamuotojen tuki ja niiden teknologinen kehittäminen

Eduskunta on edellyttänyt käsitellessään Suomen ilmastostrategiaa ja lisäydinvoiman rakentamista, että hallitus edistää voimakkaasti uusiutuvien energialähteiden käyttöä, energiansäästöä ja niitä tukevan uuden teknologian kehittämistä.

Kansallisessa ilmastostrategiassa arvioitiin energiatuen perusrahoitustarpeeksi keskimäärin noin 35 miljoonaa euroa (210 miljoonaa markkaa) vuosittain vuosina 2002—2010. Edellä mainittuun lukuun ei sisälly ns. suurille demonstraatiohankkeille suunniteltu noin 25 miljoonan euron tuki, jota on ollut tarkoitus myöntää noin joka kolmas vuosi.

Valiokunta toteaa, että ensisijaisesti kansallista ilmastostrategiaa, uusiutuvien energialäh-

teiden käytön edistämistä ja energiansäästöohjelmaa toteuttaviin hankkeisiin on esityksessä myönnetty noin 29,2 miljoonaa euroa. Myöntämisvaltuutta on nostettu 50 prosentilla vuodesta 2001, mutta se ei yllä vielä ilmastostrategian tavoitteisiin. Suurten demonstraatiolaitosten tukea ei vuoden 2003 esitykseen sisälly. Kansallisen metsäohjelma 2010:n tavoitetta lisätä puun energiakäyttöä on toteutettu kuluvan vuoden lisätalousarviossa 8,1 miljoonan euron korotuksella, mikä taso on säilytetty vuoden 2003 talousarvioesityksessä. Energiaverotuksen osalta esitykset noudattavat ilmastostrategian linjauksia.

Valiokunta katsoo, että hallituksen tulisi nopeuttaa ilmastostrategiaan sisältyvien, uusiutuvia energiamuotoja koskevien tukitavoitteiden toteutumista.

Tulevaisuusvaliokunta on korostanut sekä ilmastostrategiasta että ydinvoiman lisärakentamisesta antamissaan lausunnoissa, että kestävä energiatalouden aikaansaamiseksi uusiutuvien energiamuotojen teknologista kehitystä tulisi tukea voimakkaasti. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla nämä varat sijoittuvat Teknologian kehittämiskeskuksen (Tekes) vastuulle. Talousarviosta käy ilmi, että Tekes ei saa tässäkin talousarviossa lisärahoitusta, mikä merkitsee käytännössä uuden energiateknologian kehittämisen hidastumista.

Valiokunta katsoo, että hallituksen tulisi huolehtia — kuten eduskunta on edellyttänyt — uusien ja uusiutuvien energiamuotojen teknologisen perustutkimuksen ja kehitystyön rahoittamisesta nykyistä voimakkaammin.

Työpolitiikka

Työpolitiikan strategiset linjaukset on asetettu esityksessä oikean suuntaisesti, kun ne korosta-

vat mm. työvoiman saatavuuden varmistamista, työvoiman kysynnän tukemista sekä työssä olevien osaamisen ja jaksamisen parantamista.

Työpolitiikan tulevaisuuden ydinkysymykset syntyvät tilanteesta, jossa työvoimasta poistuvien määrä ylittää pian työvoimaan tulevien määrän, samalla kun meillä on edelleen korkea työttömyys.

Valiokunta katsoo, että erityisesti ikääntyvän työvoiman osaamistason jatkuva kohottaminen on olennaista tulevaisuuden haasteisiin vastaamisessa. Tässä suhteessa hallitus toimii oikean suuntaisesti, kun esityksessä ehdotetaan oppisopimusmuotoisen ammatillisen lisäkoulutuksen oppilasmäärän nostamista ja aikuisten koulutustason kohottamiseen tähtäävän viisivuotisen toimenpideohjelman aloittamista. Esitys sisältää myös muita parlamentaarisen aikuiskoulutustyöryhmän (OPM 3:2002) tekemiä linjauksia. Valiokunta korostaa, että yhteiskunnan ja työelämän kehitys on merkittävästi lisännyt paineita aikuiskoulutuksen laadun kohottamiseen.

Valiokunnan mielestä hallituksen tulisi edelleen tehostaa ratkaisuja, joilla vähennetään enenaikaista eläköitymistä aiheuttavia työelämän kehityspiirteitä ja mahdollistetaan nykyistä joustavammat eläköitymisen muodot. Valiokunta korostaa niitä hyviä tuloksia, joita on saatu kansallisesta työelämän kehittämisohjelmasta, kansallisesta tuottavuusohjelmasta sekä työssä jaksamisen tutkimus- ja toimenpideohjelmasta (34.01.23).

Lausunto

Lausuntonaan tulevaisuusvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 16 päivänä lokakuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Martti Tiuri /kok	Kyösti Karjula /kesk
vpj.	Kalevi Olin /sd	Jyrki Katainen /kok (osittain)
jäs.	Christina Gestrin /r	Risto Kuisma /sd
	Leena-Kaisa Harkimo /kok	Mika Lintilä /kesk
	Leea Hiltunen /kd	Petri Neittaanmäki /kesk
	Susanna Huovinen /sd	Esko-Juhani Tennilä /vas
	Reijo Kallio /sd	Pekka Vilkuna /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Paavo Löppönen.